Державна податкова служба України

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)

№ 2(57) 2012

НАУКОВИЙ ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)
№ 2(57) 2012

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор — **Мельник П.В.**, доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора — **Тарангул Л.Л.**, доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора — **Цимбал П.В.**, доктор юридичних наук, професор

Відповідальний секретар — **Василькова Т.В.**, кандидат економічних наук, доцент

Андрущенко В.Л., доктор економічних наук, професор
Бахін В.П., доктор юридичних наук, професор
Білоус В.Т., доктор юридичних наук, професор
Варналій З.С., доктор економічних наук, професор
Воронова Л.К., доктор юридичних наук, професор
Галянтич М.К., доктор юридичних наук, доцент
Гончаренко В.В., доктор економічних наук, професор
Горленко І.О., доктор географічних наук, професор
Дедекаєв В.А., доктор економічних наук, професор
Долгий О.А., доктор наук з державного управління, професор
Костіна Н.І., доктор економічних наук, професор
Лисенко В.В., доктор юридичних наук, професор
Нечай А.А., доктор юридичних наук
Ніколаєв В.П., доктор економічних наук, професор
Онишко С.В., доктор економічних наук, професор
Попович В.М., доктор юридичних наук, професор
Ріппа С.П., доктор економічних наук, професор
Тимченко Л.Д., доктор юридичних наук, професор
Чугаєв А.О., доктор економічних наук, професор
Шишка Р.Б., доктор юридичних наук, професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету ДПС України, протокол № 10 від 7 червня 2012 року.

Фахове видання економічного та юридичного спрямування (постанова президії ВАКу України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1)

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.
За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів.
Рукописи рецензуються редакційною колегією.
Зміни тексту та скорочення, що впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією за погодженням авторів.
При передруку матеріалів посилання на „Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)" обов'язкове

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13430-2314 ПР від 10.12.2007 р.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ ТА ВИДАВЦЯ: вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201.
Тел. (04497) 60-9-94,
e-mail: visnik@asta.edu.ua. Веб-сайт: www.asta.edu.ua.

© Національний університет державної податкової служби України, 2012

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ
ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)**

Засновник та видавець	Щоквартальний науковий журнал	Заснований у травні 1997 р.	№ 2 (57) 2012
Національний університет державної податкової служби України			

УДК 33/34 + 657

ЗМІСТ

Економіка

Дедекаєв В.А., Коломієць Т.А. Методи стратегічного аналізу економіки національного господарства....4
Євтушенко Г.І., Куценко В.І. Організаційно-економічний механізм підвищення ефективності управління персоналом....12
Олешко А.А. Чинники циклічності розвитку національної економіки....21
Вербицька Ю.М. Організаційно-інформаційне забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності у регіоні....29
Тітаренко Г.Б. Підходи до класифікації інновацій....34
Степанков С.В. Трансформація ринків в інформаційній економіці....41
Антоненко В.М., Мамченко С.Д. Стратегічне управління інноваціями знань як джерело конкурентоспроможності національної економіки....46
Буркальцева Д.Д. Непродуктивний відтік капіталу як загроза економічній безпеці України....52

Фінанси, грошовий обіг і кредит

Шульга Н.П., Христенко М.Л. Організаційне забезпечення фінансового контролінгу в банках України....60
Постіл С.Д., Любушкін Д.В. Інтелектуальна система на основі нейронної мережі для прогнозування показників фінансових ринків....68
Коваленко Ю.М., Скуратівська І.А. Державний фінансовий контроль: сутність і призначення....74
Ляшенко Ю.І., Дерев'янко В.М. Методика розрахунку прожиткового мінімуму....80
Руженська Т.М. Вплив бюджетної політики на процеси модернізації економіки України....85

Податки

Горленко І.О., Скоромцова Т.О. Методологічні засади впровадження горизонтального моніторингу великих платників податків....92
Садєков А.А., Тімарцев О.Ю. Податки в системі національних рахунків України....99
Колесник В.В. Напрями протидії використанню „податкових ям"....106

Ірпінь – 2012

Пікінер В.О., Швабій К.І. Оцінка фіскального потенціалу податку на додану вартість в Україні.....115

Право

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Чеховська І.В. Конституційні засади державної сімейної політики України.....121
Лівак П.Є., Тарасевич Л.М. Правовий механізм забезпечення фінансування дитячих закладів охорони здоров'я в Україні.....132
Дмитренко Е.С., Дмитренко А.Ю. Контрольні повноваження органів ДПС України у сфері погашення податкового боргу державних підприємств.....138
Мосьондз С.О. Фінансове забезпечення здійснення державної політики у сфері науки в Україні: правовий аспект.....145
Оніщик Ю.В. Податкове право України та Італії: порівняльний аналіз.....151
Суббот А.І. Правове регулювання безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки співробітників.....157
Блищик Л.П. Інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів податкових правовідносин.....163
Бойко-Слобожан О.О. Проблеми правового визначення понять „витрати" і „видатки" місцевих бюджетів.....169
Коломієць П.В. Правове регулювання застосування цільових надбавок до тарифів на електричну і теплову енергію та природний газ.....175
Друцул Т.І. Владні повноваження органів публічної адміністрації як невід'ємна складова адміністративно-правового статусу.....180

Кримінальне право, кримінальний процес і криміналістика

Лисенко В.В., Петросян В.Г. Характеристика злочинної діяльності щодо незаконної державної реєстрації суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності.....187
Власова Г.П., Цимбал Т.Я., Запотоцький А.П. Касаційне оскарження рішень суду, прийнятих у досудових стадіях кримінального процесу України.....194
Ляш А.О., Мисливий В.А., Благодир В.С. Особливості доказування предмета хабара.....200
Дирдін М.Є., Шишка Р.Б., Бондик В.А. Повторність слідчих дій та професіоналізм слідчого.....207
Дідківська Г.В., Цимбал П.В., Семинишин М.О. Особливості призначення покарання неповнолітнім.....213
Діденко Є.В., Гарбовський Л.А., Спаський А.С. Потерпілий у кримінальному процесі: історико-правовий аспект.....219
Кимлик Н.В. Історія виникнення корупції та пов'язаних з нею злочинних діянь.....226
Омельчук Л.В. Характеристика суб'єкта злочину при неналежному виконанні професійних обов'язків медичними працівниками.....232
Абушов Т.А. Обшук як спосіб одержання матеріальної доказової інформації.....238

Мельник П.В. Кримінологічні аспекти виявлення та попередження професійних ризиків.....243
Супрун Т.М. Правова презумпція у кримінальному судочинстві України.....249

Цивільне та господарське право

Амеліна А. С. Страхування як нетрадиційний вид забезпечення виконання зобов'язань.....254
Грек Т.Б., Грек Г.Б. Правова доктрина інституту розумних строків у господарському процесі.....261

Наукове життя

Тарангул Д.О. Масово-роз'яснювальна і правопросвітницька робота Науково-дослідного центру з проблем оподаткування з актуальних питань податкового законодавства та податкової культури.....268

УДК 342.924

О. О. Бойко-Слобожан,
Національний університет ДПС України

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ „ВИТРАТИ" І „ВИДАТКИ" МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У статті проаналізовано проблему відсутності конкретного визначення в сучасній науковій літературі поняття „витрати бюджетів" (як державного, так і місцевого). Розглянуто історичне походження термінів „витрати" і „видатки" та їх вживання в сучасній науці фінансового права.

The problem of lack of specific definition in the modern scientific literature for such notion as „budget spending" (both state and local) is analyzed in this article. The historical origins of the terms „costs" and „expenses" and their use in modern science like finance law are considered.

Ключові слова: *бюджетна система, місцеві бюджети, витрати бюджету, видатки державного бюджету, державні витрати, формування державного бюджету, прибуток, надходження.*

Об'єктивний стан справ, що склався навколо бюджетної системи нашої держави, вимагає від юридичної науки нових ґрунтовних досліджень більшості правових категорій у цій сфері. Не стали винятком і питання витрат місцевих бюджетів.

Доцільно зазначити, що в сучасній науковій літературі конкретного визначення витрат місцевих бюджетів не має. Наголосити потрібно ще й на тому, що в науці фінансового права відсутній об'єктивний науковий погляд щодо правової категорії „витрати бюджету". У дослідженнях науковців здебільшого йдеться про „видатки бюджету" в цілому, або про „видатки державного бюджету" чи „видатки місцевих бюджетів". Більше того, ці два поняття часто ототожнюються як суміжні (синонімічні) бюджетно-правові категорії, нерідко виступають семантичними відтінками, замінюючи при цьому сутність і значення одне одного. Інколи зустрічаються поняття „державні витрати" чи „витрати держави".

Важливим є те, що у першоджерелах наукових досліджень вислів „витрати бюджету", як правило, стосується державного бюджету, оскільки бюджет як документ спочатку мав загальнодержавне значення.

Так, відомий учений у галузі фінансового права початку XX ст. Л. М. Яснопольський, вивчаючи бюджетно-правові питання, в архівних документах знайшов урядову вказівку 1619 року, в якій пропонувалося зібрати з усіх міст відомості про доходи, „витрати…, а також узагальнену за всіма „приказами" відомість про доходи і витрати за минулий рік і пропозиції на майбутній… 1680–1681 рр.". Проте пізніше вчений звернув увагу на те, що згідно з описом осіб, які вивчили оригінал відомості, вона є механічним зведенням залишків, недоїмок, доходів,

© *Бойко-Слобожан О. О., 2012*

витрат і балансу кожного „приказа" окремо. У ній немає загального балансу всіх державних доходів і витрат [1, с. 7, 10–15]. Цікавим у контексті викладеного є те, що у первинному джерелі мова якраз йде про „витрати", а не про „видатки", – це по-перше. І друге, інша невід'ємна складова бюджету визначається саме як „доходи", а не, скажімо, „прибутки" чи „надходження". До речі, така тенденція трактування складових бюджету прослідковується аж до нашого часу.

Згідно з Маніфестом від 8 вересня 1802 р. „Про утворення міністерств" міністр фінансів повинний був, ґрунтуючись на даних табелів витрат, які подавав йому кожний міністр відносно діяльності свого відомства, у кінці кожного року складати на наступний рік докладний перелік загальних державних витрат та робити перерозподіл державних прибутків з окремих частин державних витрат. Після затвердження імператором документ надсилався державному казначею для виконання. Останній не мав права самостійно виконувати ні одної витрати без дозволу імператора [2, с. 50]. Отже, в реальності, у важливих документах XIX ст. також вживалося поняття „витрати".

Аналогічними термінами оперували видатні вчені початку XX ст., зокрема, А. М. Гурвич наголошував на тому, що „Конституція РРФСР 1918 р., зобов'язуючи кожну витрату здійснювати на суворо правовій основі, не враховувала аналогічної норми відносно прибуткової частини" [3, с. 33–37]; Е. Н. Берендт відзначив, що „заради витрат тільки й існує державне господарство, і жодне з державних завдань не може бути виконано без використання матеріальних коштів, тобто без видатків" [4, с. 156–157]. До речі, теза Е. Н. Берендта у цьому контексті є своєрідним прикладом синонімічності двох понять „витрати" і „видатки". Пізніше, характеризуючи публічне право, П. М. Годме підкреслював, що „одна з галузей права складається з норм, які регулюють державні фінанси, доходи й витрати державних органів і контроль над використанням усіх цих коштів" [5, с. 38].

Ще одним прикладом плутання цих двох термінів можуть слугувати висловлювання А. І. Ротова стосовно помилковості існуючого підходу до бюджетного планування. Автор зазначає, що „бюджетне планування починається з формування видаткової частини", і одночасно, обґрунтовуючи власну думку, переходимо до „планування доходів після визначення суми необхідних витрат" [6 с. 18]. Тобто із зазначеного витікає, що, на його думку, „витрати" і „видатки" за змістом є тотожними поняттями.

Таких прикладів можна навести багато, однак у цьому немає потреби. Цікавим є те, що подібні тенденції вживання понятійних категорій „витрати" і „видатки" збереглися до сьогодні.

Наприклад, Т. М. Ямненко, досліджуючи інститут державних видатків у фінансовому праві як навчальній дисципліні, зазначає: „Виконання будь-яких функцій держави потребує прямих витрат фінансових ресурсів. Тому витрати держави – це одна з важливих сторін фінансової діяльності держави, яка безпосередньо пов'язана з її діяльністю по мобілізації коштів у державний та місцеві бюджети і державні цільові фонди.

Державні витрати – це складова фінансових відносин, що полягає у безперервному цільовому використанні державних грошових ресурсів. Отже, видатки бюджету згідно зі ст. 10 Бюджетного кодексу України класифікуються за:

– функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (видатки бюджетів на здійснення загальних функцій держави, Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування);

– економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (поточні видатки, капітальні видатки та кредитування за вирахуванням погашення);

– ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (Державне казначейство України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр усіх розпорядників бюджетних коштів);

– бюджетними програмами, що застосовуються при формуванні бюджету за програмно-цільовим методом.

Класифікація фінансування бюджету визначає джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету, і напрями витрачання фінансових ресурсів, що утворилися в результаті перевищення доходів над його видатками.

У фінансовому праві державні видатки виділені в окремий інститут державних видатків, який утворюється фінансово-правовими нормами, що регулюють суспільні відносини щодо витрачання державних і комунальних грошових ресурсів. Ці норми вводяться законами та постановами Верховної Ради України, Бюджетним кодексом України, актами місцевого самоврядування…" [7, с. 81–82].

Так, не вдаючись до проблеми з'ясування співвідношення таких понять, як „державні витрати", „державні видатки", „витрати фінансових ресурсів", „видатки бюджетів", потрібно зосередити увагу на тому, що коли мова йде про те, що „виконання будь-яких функцій держави потребує прямих витрат фінансових ресурсів", то термін „витрати", по суті, використовується у процесуальному значенні і відображає сферу діяльності з мобілізації фінансових ресурсів до державного чи місцевих бюджетів. Тобто в даному випадку відповідником вказаної лексеми є термін „витрачання". Це по-перше. І по-друге, судячи із викладеного далі, терміни „витрати" і „видатки" вживаються уже як синонімічні категорії (наприклад, „державні витрати – це складова частина фінансових відносин, яка полягає у безперервному цільовому використанні державних грошових ресурсів. Таким чином, видатки бюджету згідно зі ст. 10 Бюджетного кодексу України класифікуються…" [7, с. 81]).

В одному із визначень, що містяться у фінансовому праві, державні витрати розглядаються „як безперервне цільове використання державних грошових ресурсів, що накопичуються у державному бюджеті, державних бюджетних та позабюджетних фондах…" [8, с. 335]. Із зазначеного видно, що державні витрати є поняттям ширшим ніж витрати бюджету, оскільки останні акумулюють у собі лише частину грошових ресурсів держави, так само, як скажімо, „державні видатки" та „видатки бюджету". На цьому наголошував у свій час А. Цвєтков. До речі, автор визначив видатки бюджету „як публічні, безперервні, прямі витрати держави, які пов'язані з її функціонуванням, з приводу розподілу та використання централізованих фондів коштів з метою забезпечення виконання завдань та функцій держави" [9, с. 82-–4]. Остання дефініція знову ж таки вказує чи то на синонімічність цих двох понять, чи на семантичність.

Оскільки існують суперечності у застосуванні термінів „витрати бюджету" „видатки бюджету", то вважаємо доцільно розглянути етимологію слів „витрати" та „видатки".

Цікаво, що ці терміни в „Етимологічному словнику української мови" не розроблені. Однак час імовірного впровадження лексеми „видаток" можна простежити за „Словником української мови XVI – першої половини XVII ст.", який фіксує її у писемних пам'ятках як выдатокъ, видатокъ у значенні „1) використання коштів для чого-небудь (видаток, витрата); 2) кошти, витрачені або необхідні для чого-небудь (видаток, рахунок)", ще з кінця XVI ст. [10, с. 148]. Функціонування терміна видаток, (видатокъ) як „видання грошей, розхід, кошт" дає з XVI ст. також „Історичний словник української мови" Є. К. Тимченка, де також зазначено, що це слово побутувало і в наступних століттях у тих само значеннях [11, с. 388].

Отже, видаток з'являється у нашому мовленні під впливом польської мови у кінці XVI ст. – з часів, коли частина українських земель була політично інкорпорована до Речі Посполитої. У цей період відбувався активний процес запозичення українською мовою польської юридичної, економічної та політичної лексики. Так, за одним із польських словників wydatek – „сума грошей, витрачена на що-небудь, кошти" [12], подібне значення представлене також у „Словнику польської мови" Б. Лінде кінця XVII ст. [13, с. 472]. При процесі запозичення відбулася заміна польського словотворчого суфікса „– ek" на питомий „– ок" зі збереженням відповідного значення.

Щодо походження терміна „витрати", то, найімовірніше, в українській мові він з'явився під впливом російської мови пізніше – XIX ст.

Сучасне тлумачення термінів є таким:

видаток – „1. Витрата, видання коштів, матеріалів і т.ін. для чого-небудь, викликана чимсь або необхідна для здійснення тієї чи іншої мети; 2. Кошти, витрачені або необхідні для витрат при здійсненні чого-небудь" [14, с. 384; 15, с. 92];

витрати – гроші, кошти, витрачені на будь-що [14, с. 517; 15, с. 116], „виражені у грошовій формі витрати різних видів економічних ресурсів…" [16, с. 203], грошове вираження суми ресурсів, використаних із певною метою [17, с. 142–143].

Отже, обидва терміни можуть виступати синонімами, однак із певними семантичними відтінками. Скажімо, російською мовою відповідником обох лексем є термін „расход", однак прийнято розподіляти расход – 1. (затрата) витрата, витрати (наприклад, накладные, текущие расходы – накладні, поточні витрати); і расход – 2. бухг. видаток (наприклад, приход и расход – прибуток і видаток) [18].

Незважаючи на це, в українській мові побутує термін „видатки". Це саме стосується сучасної фінансово-правової літератури, яка у більшості видатків пояснює правове регулювання видатків (державних, місцевих, бюджетів) [19, с. 342–362; 20, с. 143–154; 21, с. 538–560; 22, с. 31–35; 23, с. 97–109; 24, с. 101], хоча в деяких джерелах зустрічається також інтерпретація витрат [25, с. 84; 23, с. 94].

Отже, видатки державного і місцевих бюджетів – це засновані на фінансово-правових нормах прямі планові витрати держави і місцевих органів самоврядування, пов'язані з їх функціонуванням [19, с. 348]; публічні видатки – витрати публічних фондів грошових коштів, які виражають урегульовані правовими нормами соціально-економічні відносини публічного характеру, що складаються при розподілі й використанні публічних фондів коштів і забезпечують задоволення публічного інтересу, визнаного державою чи органами місцевого самоврядування [21, с. 539] і т.д.

Однак не все так однозначно. Так, в одній із тем основного розділу фінансового права під назвою „Правове регулювання державних доходів і видатків" розкривається поняття і види державних і муніципальних витрат [20, с. 125]. Тут корифеї сучасної фінансово-правової науки Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін., досліджувані нами поняття розглядають все-таки як тотожні бюджетно-правові категорії.

Цікавим у контексті викладеного постає те, що у одному із посібників бюджетного права йдеться наприклад про те, що „видатки бюджету тісно пов'язані з витратами" [26, с. 126]. Автор далі пояснює, що „… витрати бюджету, розглядаються як значно ширша категорія, яка включає в себе, крім видатків бюджету також надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів".

На нашу думку, видатки бюджету – це публічні та такі, що не створюють і не погашають фінансові вимоги безперервні витрати держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у вигляді регламентованих нормами права економічних відносин з приводу розподілу та використання централізованих фондів грошових коштів з метою забезпечення завдань і функцій суспільно-територіальних утворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яснопольский Л. Н. Очерки русскаго бюджетнаго права / Яснопольский Л. Н. – М., 1912.

2. Коломиец А. Г. Дней Александровых прекрасное начало (Государственные финансы России в первые годы 19-го столетия) / А. Г. Коломиец // Финансы. – 1998. – № 12. – С. 50–51.

3. Гурвич А. М. Бюджетное право по законодательству РСФСР / Гурвич А. М. – М., 1918.

4. Берендтсъ Э. Н. Русское финансовое право : лекции / Берендтсъ Э. Н. – СПб. : Тип. СПб. одиноч. тюрьмы, 1914. – 453 с.

5. Годме П. М. Финансовое право : учебник / Годме П. М. – М. : Прогресс, 1978. – 429 с.

6. Ротов А. І. Формування державного бюджету України / А. І. Ротов // Фінанси України. – 1999. – № 9. – С. 18–21.

7. Ямненко Т. М. Фінансове право: галузь права, навчальна дисципліна і наука: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. / Ямненко Т. М. – К., 2003.

8. Фінансове право : підручник / Є. О. Алісов, Л. К. Воронова, С. Т. Кадькаленко та ін. ; [кер. авт. кол. і відп. ред. Л. К. Воронова]. – Х., 1998. – 496 с.

9. Цвєтков А. Визначення поняття „видатки бюджету" в теорії фінансового права та законодавстві України / А. Цвєтков // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 82–84.

10. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Львів, 1998. – Вип. 5. – С. 148.

11. Історичний словник української мови / уклад. Є. Тимченко. – К., 1998. – Т. І. – З. 1. – С. 388.

12. Slownik jezuka polskiego. – Warszawa : PWN, 1993. – 1052 s.

13. Словник польської мови / [уклад. Б. Лінде]. – Т. 6. – S. 472.

14. Словник української мови. – К. : Наук. думка, 1970. – Т. І. – С. 517.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь: ВТФ „Перун", 2004. – 1440 с.

16. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1 / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр „Академія", 2000 – 864 с.

17. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

18. Тараненко А. Русско-украинский словарь. Сфера делового общения / А. Тараненко, В. Брицын. – К. : Основа, 1999. – 258 с.

19. Воронова Л. К. Фінансове право України : підручник / Воронова Л. К. – К. : Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.

20. Фінансове право України : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.]; – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с.

21. Фінансове право. Академічний курс : підручник / Орлюк О. П. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.

22. Дмитренко Е. С. Фінансове право України. Особлива частина : навчальний посібник / Дмитренко Е. С. – К. : Алерта; КНТ, 2007. – 613 с.

23. Фінансове право України : підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький ; за ред. М. П. Кучерявенка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 320 с.

24. Музика-Стефанчук О. А. Фінансове право : навчальний посібник / Музика-Стефанчук О. А. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : Атіка, 2009. – 264 с.

25. Фінансове право : навч. посіб. / [за ред. М. П. Кучерявенка]. – Х. : Право, 2010. – 288 с.

26. Бюджетне право України : навч. посібник / Бабін І. І. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2012 р.